

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**DN. DVRANDI|| à Sancto Portiano, in Senten=||tias
Theologicas Petri Lombardi|| Commentariorum libri||
quatuor.||**

Durandus <de Sancto Porciano>

Antverpiæ, 1567

Distinctio trigesimaoctaua.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72607](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72607)

QVÆSTIO TERTIA.
Vtrum culpa magis habeat de ratione
mali, quàm pœna.
Tho. 1. q. 42. ar. 6.

Postmodum queritur, quid plus habeat de ratione mali, culpa an pœna. Et videtur quod pœna, quia sicut in bonis illud est melius, propter quod alterum elicitur, ita in malis illud est peius, propter quod alterum euitatur, sed culpa euitatur propter pœnam, ergo &c.

2 Item sicut se habet meritum ad præmium, ita culpa ad pœnam, sed præmium melius est merito: ergo pœna est deterior culpa.

3 IN contrarium est, quia omne quod communiter dicitur de causa à causato, verius & principalius dicitur de causa, quàm de causato: sed malum dicitur de culpa & pœna, tanquam de causa & causato: culpa enim est causa pœnæ, ergo &c.

4 **R E S P O N S I O.** Quid sit maius malum culpa, an pœna, improprie queritur, quia quæ comparatur proprie secundum maius & minus debent esse vnus rationis in eo in quo comparantur, vt patet ex 7. Phisic. malum autem non conuenit vnico culpæ & pœnæ, quia pœna est malum nature, culpa verò malum moris, ideo &c. Item culpa consistit in actione, pœna autem in passione, hæc autem non sunt vnus rationis, ideo &c.

5 Quia tamen largè cõparantur quandoque que in vna ratione non conueniunt, sicut dicimus quod substantia verius est ens quàm accidens: ideo tolerando dictam cõparationem, dicendum quod culpa verius habet rationem mali quàm pœna, quod patet ex propriis rationibus boni & mali, ratio enim boni, vt supra dictum est. di. 33. qu. 1. & 2. est ratio conuenientis: ratio autè mali est conuenientie priuatio. Tunc sic, illud est maius malum homini, quod tollit illud quod maxime cõuenit ei, sed hoc est magis culpa quàm pœna, ergo &c. Probatio minoris, quia illud cõuenit maxime homini, quod conuenit ei secundum quod est homo, sed bonum rationis quod tollitur per culpam est huiusmodi. Cõuenit enim homini secundum quod est homo, quia homo est homo per rationem, quare &c. Item malum culpæ est in potestate hominis, malum autem pœnæ non, quæ autem sunt in potestate hominis imputantur ei, & ideo malum culpæ imputatur homini, vt ex ipso dicitur malus, non autem ex malo pœnæ, & ita loquitur Dionys. 4. cap. de diu. no. quod puniri non est malum, sed fieri dignum pœna, & Augu. 1. de lib. arb. quod culpa est malum quod facimus, & quo mali sumus: pœna verò est malum quod patimur, non quo mali sumus. Et ideo alibi dicitur quod melius est omnia pari mala, quàm malo consentire.

6 **A D** primum argumentum dicendum quod culpa non est vitia principaliter propter pœnam, sed propter se, etiam si nulla pœna sequeretur. Vnde & virtuosus plus culpam fugit, quàm pœnam, ad quam tamen oportet mensurare actus aliorum hominum, vt dicitur 3. Ethicorum.

7 **A D** secundum dicendum quod licet culpa terminetur ad pœnam, sicut meritum ad præmium, tamen non intenditur propter pœnam sicut intenditur meritum propter præmium, sed potius inducitur vt culpa vitetur: & sic culpa maior est siue peior, quàm pœna.

Sententia huius distinctionis. xxxviii.
in generali & speciali.

Post prædicta de voluntate. Superius Magister determinauit de peccato per comparisonem ad actus quibus peccamus, ponendo definitionem peccati. Hic determinat de peccato per comparisonem ad potentiam voluntatis, & ad alias potentias. Secundum inquit de peccato voluntatis per comparisonem ad alias potentias. Tertio inquit de peccato prout respicit actus exteriores. Secunda in princ. dist. 39. ibi, hic erit questio. Tertia in princ. 40. dist. ibi, post hæc de actibus est considerandum. Prima est principalis lectio. Et diuiditur in tres. Primo inquit vtrum voluntas habeat rectitudinem tantum à fine. Secundum inquit vtrum iste finis sit vnus an plures. Tertio ostendit quomodo se habeant intentio & voluntas ad in-

uicem. Secunda ibi, sed queritur, vtrum bonæ voluntates. Tertia ibi, solet etiam queri. Prima in duas. Primo ostendit quod à voluntatis finis est charitas. Secundum ostendit quod iste finis finem, qui est Deus, non excludit. Secunda ibi, ergo charitatem sibi ponit finem. Secunda pars principalis, in qua determinat de vnitatem & pluralitate finis diuiditur in duas. Primo determinat questionem intentam. Secundum obicit contra determinata, & soluit. Secunda ibi, veruntamen huic sententiæ. Illa pars principalis, in qua inquit quomodo se habeant intentio & voluntas, diuiditur in duas partes, secundum duas questiones quas mouet & soluit. Secunda ibi, sed queritur vtrum etiam intentio. Hæc est sententia & diuisio lectionis in generali.

2 **I N** speciali verò sic procedit Magister. Et proponit primo, quod voluntas rectitudinem & peruersitatem habet à bono vel malo: finis autem bonus est charitas, quoniam propter charitatem fieri debet quicquid fit. Postea dicit quod iste finis ad vltiorem finem ordinatur, scilicet ad Deum: malæ autem voluntatis finis est mala dilectio, vel delectatio. Postea dicit quod poterit esse plures fines intermedii, tam bonarum quàm malarum voluntatum, qui sunt quasi quoddam medium in veniendo ad vltimum finem. Postea ponit quãdam autoritatem, per quam videtur probare quod duos fines non debemus nobis consistituere, & soluit dicens quod hoc intelligendum est, quod illi fines sic se habent quod vnus ad alium non refertur. Postea querit, vtrum voluntas & intentio sint idem. Et respondet quod voluntas proprie dicit ipsam potentiam. Intentio verò dicit illud propter quod mouetur ad vltimum. Vltimo querit, vtrum idem sit actus, quo voluntas vult finem, & ea quæ sunt ad finem. Et respondet quod quibusdam non videtur esse idem: quibusdam verò videtur quod sunt idem actus voluntatis. diuersificantur tamen secundum volitã, Magister tamen hoc indeclaratum relinquunt. Et in hoc terminatur sententia lectionis, &c.

QVÆSTIO PRIMA.
Vtrum bonitas actus voluntatis sit ex fine.
Tho. 1. 2. q. 1. ar. 3. & q. 18. ar. 2. 3. & 4.

Circa distinctionem istam primo queritur, vtrum bonitas actus voluntatis sit ex fine. Et videtur quod sic quia motus recipit speciem à termino, sed terminus actus voluntatis est finis, ergo &c.

2 Item Boëtius in Topica suis dicit quod cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est: ergo bonitas finis causat bonitatem operis.

3 **I N** contrarium arguitur, quia euangelizare bonum est, manducare bonum est, tamen euangelizare propter manducare non bonum est, ergo bonitas operis non est ex bonitate finis.

4 **R E S P O N S I O.** Quam questio sit de bonitate moralis actus voluntatis videnda sunt duo. Primum est, quis actus dicatur moralis, & quare. Secundum est, in quo consistat bonitas actus moralis ipsius voluntatis, & ex his apparebit illud quod queritur.

5 **Q V A N T V M** ad primum sciendum est quod actus moralis dicitur actus qui est in potestate voluntatis, siue sit ab ea elicitus siue imperatus. Et dicitur moralis à more seu consuetudine, quia per morem seu consuetudinem possumus nos habere diuersimodè circa tales actus, in quantum assuescimus sic vel aliter operari, & omnes tales actus sunt liberi. Circa actus enim purè naturales consuetudo vel mos non habet locum. Si quis enim projiciat lapidem sursum centies millesies, nunquam assuescet ascendere, quia motus eius sursum vel deorsum non est liber, sed vnus est violentus, & alter naturalis. Et propter hoc quod actus morales liberi sunt, & in potestate nostra: idcirco secundum eos laudamur, vel vituperamur, in quantum sunt boni vel mali.

6 **E T** est aduertendum quod prædicti actus morales sunt quædam res in esse natura, sed dicuntur morales, propter rationem iam dictam, & quantum esse morale nihil reale addat super naturalem talium actuum entitatem: tamen aliud iudicium est de eis secundum esse suæ nature & secundum mores, seu secundum genus moris. Actus enim temperatus & intemperatus sunt eiusdem speciei in esse

esse naturæ, sed in esse morali dicuntur contrarii. Quod in esse naturæ sunt eiusdem speciei pater, quia illi actus sunt eiusdem speciei in esse naturæ, quorum sunt eadem principia secundum speciem, sed actuum præcedentium huiusmodi habitus sunt eadem principia secundum speciem in esse naturæ, & ex parte appetitus & appetentis, & ex parte obiecti. Si enim duo concupiscunt iacere cum eadem muliere, quæ est vxor vnus, & nõ alterius, quicquid pertinet ad esse naturæ, totum est vnus speciei ex vtraque, & tamen vnus actus est intemperatus, & alius temperatus, quare &c. Patet secundò, quia de actibus appetitus sensitui in nobis & in brutis, quorum ad esse naturæ est idem iudicium (quod enim appetitus sensituius in nobis obediatur rationi; non autem in brutis potest quidem facere differenciam in moribus, sed non in esse naturæ) sed in brutis appetitus sensituius sunt eiusdem speciei quatum ad esse naturæ, respectu omnium obiectorum quæ non differunt specie in esse naturæ, ergo & in nobis. In esse tamen morali non dicuntur esse vnus speciei, imò sunt oppositi, & vnus est bonus, & alius est malus.

7 **Q V A N T V M** ad secundum, scilicet quid sit bonitas moralis, & in quo consistit. Sciendum est quòd quum ratio boni sit ratio conuenientis, sicut bonum nature consistit in esse conueniens naturæ, sic bonitas moralis actus voluntatis consistit in conuenientia eius ad rationem rectam. Quod pater dupliciter. Primò ex ratione boni sic, bonitas moralis, actus voluntatis est conuenientia eius ad hominem secundum esse morale, sed homo habet primò esse morale per rationem practicam, per quam habet primò liberum iudicium de eligibilibus, hæc autem non est conueniens nisi sit recta: ergo bonitas moralis actus voluntatis, & cuiuscunque alterius est conuenientia eius ad rectam rationem. Secundò pater idem ex cõparatione actus rationis ad actum voluntatis sic, sicut se habet veritas rationis ad entitatem rerum, sic bonitas voluntatis ad veritatem rationis, causa huius est, quia sicut obiectum intellectus sunt res exteriores, sic bonum a ratione propositum est obiectum voluntatis, sed veritas rationis est conformitas eius ad entitatem rerum: vnde diffinitur veritas, quod est adequatio intellectus ad rem: ergo similiter bonitas actus voluntatis est conformitas eius ad rectitudinem rationis. Huic etiam concordat dictum commune, scilicet quod bonitas cuiuslibet rei consistit in conformitate ad suam regulam: ratio autem est regula voluntatis: semper enim non cognoscencia nata sunt regularia cognoscentibus, ideo &c. Hæc autem conuenientia vel conformitas actus voluntatis cum ipsa ratione nõ attenditur secundum esse naturæ, vt talis sit actus voluntatis quoad esse naturæ, qualis est actus rationis, sed secundum tendentiam in obiectum, vt in illud tendat actus voluntatis eligendo quod recta ratio prius dictauit eligendum.

8 Ex his patet tertium videlicet à quo actus voluntatis habet bonitatem moralem, quia tota bonitas moralis actus voluntatis est ex suo obiecto accepto secundum totalem ambitum obiecti, quod patet, secundum hoc enim attenditur conformitas inter voluntatem & rationem, quia voluntas vult quod ratio dicit sed omne quod est à ratione dictatum vel à voluntate volitum est obiectum, vel cadit sub ratione obiecti rationis & voluntatis, ergo &c. Minor patet, quia sicut omne quod est visum cadit sub ratione obiecti visus, & omne quod est auditum cadit sub ratione obiecti auditus. Sic omne cognitum dictatur vel ratione est obiectum rationis vel cadit sub ratione obiecti, & omne volitum sub obiecto voluntatis, omne enim in quod fertur quæcunque potentia est obiectum eius, vnde licet plurium volitorum vnum possit esse circumstantia vel finis alterius, omnia tamè respectu voluntatis habent rationem obiecti, patet ergo quòd bonitas & conformitas voluntatis ad rationem est totaliter ex obiecto sicut ex fundamento, nec oportet aliam causam querere nisi forte vel les inquirere à quo mouetur voluntas in obiectum sibi à ratione propositum, de quo alibi dictum est: nec istud disere pat à cõmuni dicto quod bonitas actus voluntatis est ex obiecto, & ex fine & ex circumstantiis, nec alterum istorum sufficit, sed oportet omnia concurrere, quia boni est ex tota causa secundum Dionys. quia hæc omnia comparata ad voluntatem cadunt sub ratione obiecti, vt probatum est,

2. q. 2. c.
3. huius et. d.
2. q. 3. primi.

sed comparata inter se vnum est finis vel circumstantia alterius, verbi gratia in volente dare elemosinam indigentem propter Deum, dare elemosinam est principale obiectum, sed quòd hoc fiat propter Deum habet rationem finis & indigentia eius cui datur rationem circumstantia, ex quibus omnibus actus voluntatis sortitur bonitatem moralem, & tamen hæc omnia cadunt sub ratione obiecti voluntatis sumpti secundum suum totum ambitum.

9 Sed præmissis obuiare videtur, quia cõtingit actum voluntatis esse bonum qui tamen non cõformatur rationi rectæ sed erroneæ, vt cum aliquis vult reddere debitum mulieri, petenti quæ non est sua quæ tamen credit esse suam sicut fuit de Iacob, & Lya. Et dicendum ad hoc quod etiam in tali casu actus voluntatis conformatur rationi rectæ seu veræ quia actus rationis cui debet conformari actus voluntatis est conclusio syllogismi practici quæ est vera dato quòd aliqua præmissarum sit falsa, & si arguatur sic, debitum est reddendum vxori. Sed est vxor, ergo est ei reddendum debitum. In hoc syllogismo licet minor sit falsa quia ista non est vxor. Conclusio tamè est vera quia ei quæ non est vxor: creditur tamè esse vxor adhibita debita diligentia nec in talibus adhiberi consuevit licitum est reddere debitum, quia talis ignorantia excusat & huic conclusioni veræ conformatur actus voluntatis sequentis.

10 Ad primum argumentum dicendum quòd terminus actus voluntatis est suum obiectum, in ipsum enim tendit voluntas nec in finem tendit nisi vt cadit sub ratione obiecti vt dictum est.

11 Ad secundum dicendum quòd plurium volitorum vnum potest esse finis alterius. Et si illud quod est finis sit bonum & illud quòd ordinatur ad ipsum erit bonum dum modo sit ordo rerum per se, sicut ordinatur domus ad habitationem. Si autem talis ordo sit ex sola intentione ordinantis & non ex natura rerum, non etiam oportet, potest enim quis ordinare furtum ad subueniendum pauperi, nec tamen propter hoc furtum est bonum, respectu tamen voluntatis nullum volitum in quantum huiusmodi habet rationem finis, sed solum obiecta, sed finis voluntatis est finis actus sicut in ceteris rebus, qui si sit bonus voluntas dicitur bona, si malus mala.

12 Ad argumentum alterius partis dicendum quòd voluntas quæ vult euangelizare propter manducare mala est, quia sequitur rationem errantem, finis enim non solum debet esse bonus, sed debet esse melior his quæ sunt ad finem, & ideo licet manducare sit bonum, tamen non est bonus finis euangelizandi, propter hoc ratio quæ hoc dicitur, erronea est, & voluntas quæ hoc vult, est mala.

QVÆSTIO SECUNDA.

Verum intentio sit actus voluntatis.

Tho. 1. 2. q. 12. ar. 1.

Secundò queritur vtrum intentio sit actus voluntatis. Et videtur quòd non, quia omnis actus voluntatis, vel est finis vel eorum quæ sunt ad finem, sed intentio nõ est finis nec eorum quæ sunt ad finem, ergo &c. minor patet, quia actus voluntatis respectu finis dicitur velle, respectu autè eorum quæ sunt ad finem dicitur eligere, quorum neutrum est intentio, ergo &c.

2 Item naturalia intendunt finem vt dicitur. 2. Physic. sed in eis non est voluntas, ergo &c.

3 In contrarium est, quia meritum & demeritum pertinent ad voluntatem, sed tam meritum quàm demeritum attenduntur maxime secundum intentionem secundum Ambros. ergo &c. Responso, si sequeremur interpretationem nominis intentionis, quom intendere sit ex vno in aliud tendere possemus dicere quòd intentio esset actus rationis, cuius est ex vno cognito ratiocinando in aliud tendere, & pedis cuius est vno loco in alium tendere, & si militer plurium aliorum: sed quia interpretatio nominum est quandoque nimis lata (non enim omne lædens pedem est lapis, nec omne tritum à pede est petra) ideo in significatione nominum magis sequendus est vsus loquentium, quàm interpretatio eorum.

4 DICENDA sunt ergo tria. Primum est, quod intentio est actus voluntatis. Secundum est, quod est respectu finis. Tertium est, quod est respectu finis.

Tertium est, quod est respectu finis non absolute, sed ut per aliquid aliud pervenitur ad finem.

QVÆSTIO TERTIA.

Utrum sit idem voluntatis actus respectu finis, & eorum quæ sunt ad finem.

Tho. 1. 2. q. 8. ar. 3.

Tertio quaeritur, utrum sit idem voluntatis actus respectu finis, & eorum quæ sunt ad finem. Ex videtur quod non, quia idem actus non potest esse intensus & remissus, sed voluntas intensus fertur in finem, quam in illud quod est ad finem, ergo &c.

2 Item frui est actus voluntatis respectu finis: uti verò respectu eorum quæ sunt ad finem: sed idem actus non potest esse fructuosis & usus, ergo &c.

3 Item sicut se habet intellectus ad principia, & ad conclusiones, sic voluntas ad finem, & ad ea quæ sunt ad finem, & intellectus non eodem actu fertur in principia & conclusiones, ergo &c. Minor probatur, quia plurimum habituum non est idem actus, sed alius est habitus intellectus respectu principiorum, qui dicitur intellectus, alius respectu conclusionum, qui dicitur scientia: ergo &c.

4 **C**ONTR A. Vbi unum propter aliud utrobique tantum unum est, cum ergo voluntas velit finem, & illud quod est ad finem propter finem unum, tunc vult propter alterum, ergo idem est velle utrobique.

5 Item duo actus volendi non possunt esse simul, sed voluntas simul vult finem, & illud quod est ad finem propter finem, ergo non sunt actus plures, sed unus. Quod autem voluntas simul velit finem, & illud quod est ad finem, in quantum huiusmodi, patet, quia sicut ea quæ referuntur in ratione entitatis simul intelliguntur, sic ea quæ referuntur in ratione bonitatis, sicut finis & ea quæ sunt ad finem necessario simul appetuntur.

6 **R**ESPON SIO. Primo videndum est qualiter voluntas se habet ad finem, & ad ea quæ sunt ad finem. Hoc autem ostendendum est ex similitudine eorum quæ inveniuntur in intellectu. Videmus autem quod intellectus assentit alicui tanquam per se noto, sicut primis principiis, & hic assensus vocatur intellectus. Aliis autem assentit tanquam notis, propter aliud, sicut conclusionibus deductis ex primis principiis: & hic assensus vocatur scientia vel aliquo alio nomine: & ad alterum istorum reducitur omnis assensus intellectus, sive in speculativis, sive in practicis. Similiter voluntas fertur in aliquid absolute tanquam in bonum per se, & hic motus voluntatis dicitur simplex velle & in aliud fertur, non tanquam in bonum secundum se, sed sicut in bonum propter aliud, & hic actus dicitur eligere vel intendere diversis rationibus, ut dictum est & ad alterum duorum reducitur omnis motus voluntatis.

7 His præmissis dicendum quod quæstio potest dupliciter intelligi. Vno modo, utrum actus quo voluntas vult finem absolute (puta sanitatem) qui actus dicitur velle, & actus quo vult aliquid propter finem, vel finem, ut per aliud acquiratur, qui actus dicitur eligere vel intendere, sit unus actus. Alio modo, utrum electio vel intentio, quæ respiciunt tam finem, quam ea quæ sunt ad finem, sint unus actus, an plures. Primo modo, quæstio non est dubia. Constat enim quod sunt plures actus, quia quæ separari possunt, non sunt unum per essentiam, sed actus voluntatis, quo aliquid vult absolute, puta sanitatem, separari potest ab actu electionis & intentionis, contingit enim volentem sanari nihil cogitare, & per consequens nihil velle de his per quæ acquiruntur sanitas, ergo &c.

8 Si verò intelligatur secundo modo, utrum electio vel intentio sint unus actus. Dicendum quod sic. Quod patet tripliciter. Primo ex natura horum actuum secundum se: electio enim non est aliud quam inclinatio voluntatis in aliquid propter finem: intentio verò est inclinatio voluntatis in finem mediantibus his quæ sunt ad finem. Ex hoc sic arguitur, sicut unus est motus, quo mobile fertur in terminum per media, sic est una inclinatio qua inclinatur ad terminum per medium vel in medium propter terminum: sed electio vel intentio voluntatis est inclinatio eius in finem tanquam in terminum mediantibus his quæ sunt ad finem, ergo &c.

9 Secundo apparet idem ex comparatione actuum voluntatis inter se, quia si electio vel intentio divideretur ad duos actus voluntatis divideretur in actum simplicem, qui est velle, & in electionem vel intentionem, quod patet

d. 14. q. 2.
c. 3. huius
c. d. 1. q.
3. primi.

5 **P**RIMVM patet dupliciter. Primo sic, intendere importat in aliquid tendere: tendit autem in aliquid & actio movens & mobilis, sed quod mobile tendat in aliquid, hoc procedit ex actione movens. Ex hoc sic arguitur, illi potentie præcipue convenit intendere cui competit motus actiue & passivè, sed sola voluntas est huiusmodi, ergo &c. Maior patet: sed minor probatur. Aliis enim potentiis à voluntate competit tendere ex vno in aliud solum passivè, sicut rationi competit discurrere ex vno cognito in aliud, sed hoc habet actiue à voluntate imperante discursum, & similiter est in aliis. Voluntas autem tendit quidem ex vno volito in aliud, sed hoc aliquo modo habet à se actiue, & non solum passivè, sicut aliæ potentie, sicut aliis declaratum fuit, ideo &c. Item nullus intendens ad malum operatur, ut vult Dionysius de di. no. Illius ergo potentie intentio est actus, cuius obiectum est bonum & malum, hæc autem est voluntas, ergo &c.

6 **S**ECUNDVM sic patet inter volita illud habet rationem intenti, quod habet rationem termini, intentio enim importat motum: motus autem per se respicit terminum, & non medium nisi ratione termini, sed finis habet rationem termini, ea autem quæ sunt ad finem rationem medii, ergo &c.

7 **T**ERTIVM apparet ex eodem, omnis enim motus est ex quodam in quoddam: intentio autem non importat simplicem actum voluntatis, sed motum, ergo intentio est actus voluntatis ex quodam volito tendens in aliud. Illud autem in quod tendit est finis, ut iam dictum est: illud autem ex quo vel per quod tendit, est res ordinata ad finem, ergo &c. Advertendum tamen quod licet sic proprie utramur nomine intentionis, tamen in communi usu loquendi, quandoque nomine intentionis sumitur largè pro actu voluntatis, quo immediate volumus aliquid, præcipue in operabilibus, sicut dicimus quandoque quod intendimus ire ad talem locum, vel incedere, vel aliquid huiusmodi.

8 **A**D primum argumentum dicendum quod intentio proprie est actus voluntatis respectu finis. Sed voluntas potest respicere finem dupliciter, vno modo prout in eo quiescit, & hoc modo actus voluntatis dicitur frui, alio modo secundum quod est terminus alicuius quod in ipsum ordinatur, & sic intentio respicit finem quæ differt ab electione. Electio enim est directè de his quæ sunt ad finem, licet in habitudine ad finem. Sed intentio est directè de fine, licet in habitudine ad ea quæ sunt ad finem modo quo dictum est, forte differentia electionis ab intentione & e converso est solum secundum rationem. Cum enim simul & eodem actu voluntas feratur in finem, & in ea quæ sunt ad finem, simul & eodem actu finem intendit, & ea quæ sunt ad finem. Dicitur ergo actus intentio quoad finem, sed electio quantum ad ea quæ sunt volita propter finem: velle autem proprie dicitur actum voluntatis absolute respectu boni, non inclusa ratione finis, vel eorum quæ sunt ad finem. Cum enim rationes eorum sint relative: impossibile est quod voluntas feratur absolute in aliquid eorum sub propriis eorum rationibus. Sed si feratur in unum, fertur & in alterum, cum referantur mutuo secundum rationem honoratis in eis existentis. Quod autem dicit Philof. 3. Ethic. quod voluntas est finis, non est intelligendum cum reduplicatione, scilicet quod sit finis in quantum finis, sed quia nihil potest habere rationem finis, nisi habeat aliquam bonitatem in se, ratione cuius voluntas potest ferri in ipsum absolute, multa autem ordinantur in finem, quæ nullam habent bonitatem in se & absolute, sed solum ex ordine in aliud (puta medicina amara) ideo voluntas magis dicitur esse finis quam eorum quæ sunt ad finem, licet neutrorum sit cum reduplicatione, quia velle dicitur actum voluntatis respectu boni absolute.

9 **A**D secundum dicendum quod naturalia dicuntur intendere finem metaphorice & non proprie, quia appetitus eorum non dirigitur in finem à se vel ab aliquo sibi coniuncto, sed ab intellectu separato instigante naturam & ideo magis aguntur quam agat. Voluntas verò movet se saltem in directè, quatenus movet rationem ad desubendum, quæ congruunt fini, vel non: & ideo magis competit ei intendere, quam natura, cui non competit, nisi secundum quid, & improprè.

ex præmissis, quia omnis actus voluntatis reducitur in aliquem istorum duorum: sed electio non potest diuidi in eligere & velle, ergo &c. Maior patet. Minor probatur, quia nihil diuiditur in illud quod contra ipsum diuiditur, sicut animal non diuiditur in animal & plantam, quum vnum contineat totum diuisum, reliquum verò diuiditur contra ipsum. Electio autem diuiditur contra voluntatem, vel contra velle simplex, ergo &c.

10 Tertiò apparet idem ex obiecti formalis ratione, quia quandoque duo sic se habent quòd vnum est alteri ratio quòd cadat sub actu alicuius potentie, illa duo apprehenduntur actu eodem, sicut color & quantitas eadè visione apprehenduntur, quia color est formalis ratio vt quantitas videatur: sed quòd aliquid appetitur propter finem, vel quando finis intenditur in eo quòd est ad finem: finis est rota ratio appetendi illud quòd est ad finem, nec refert ad propositum, siue illud quòd est ad finem habeat secundum se aliquid appetibilitatis (vt electuarium dulce) vel non (vt medicina amara) quia in quantum appetitur propter finem, puta propter sanitatem, sanitas est tota ratio appetendi ea, ergo &c.

11 AD primum argumentum dicendum quòd actus quo voluntas vult finem, & illud quòd est ad finem propter finem, non est inferior & remissior secundum se, sed per comparationem ad obiecta, quia quum sit à duobus ab vno est perfectius quàm ab altero, sicut dicitur prima propositione de causis, quòd prima causa plus influit quàm secunda, quoniam vnum sit quòd influitur, quia respectu illius causa prima principaliter se habet quàm secunda. Vel potest dici quòd licet voluntas velit intendere finem, quàm ea quæ sunt ad finem quando sub distinctione ei proponuntur, puta si diceretur infirmo, vtrum magis vel let potionem, an curationem, statim responderit quòd sanitatem: tamen quum proponitur copulatiue vnum propter alterum æquè interesse appetuntur.

12 Ad secundum dicendum quòd inconueniens est idem esse obiectum vsus & fruitionis, quia idem non potest habere rationem vltimi finis, cuius est frui, & relati ad finem cuius est vsus. Sed nullum inconueniens est eundè actum esse vsus & fruitionis. & in patria quidem necesse est sic esse, sicut enim eodem actu beatifico videt quis Deum & res creatas in ipso, sic eodem actu diligit quilibet beatus Deum & fruitur eo, & diligit creaturas referendo in deum, & sic vtitur eis. Eodem modo est in viatoribus. Vel dicendum quòd non omnis actus voluntatis est fructio respectu finis, sed respectu finis in se: non autem vt est virtualiter in eo quòd est ad finem sicut in proposito.

13 Ad tertium dicendum quòd intellectus eodè actu fertur in principia & conclusiones, quando conclusiones deducuntur ex principis, non autem quando absolute fertur in principia sicut proportionabiliter dicitur est de voluntate respectu finis, & eorū quæ sunt ad finem. Et quòd obicitur quòd idem actus non potest elici à duobus habitibus. Dicendum quòd intellectus est habitus quo fertur mens non sicut in prima principia absolute, scientia autem est habitus conclusionum deductarū ex principis, & actus his habitibus correspondentes sunt diuersi, sed quòd intellectus fertur in principia non absolute, sed in quantum sunt principia (sic enim dicuntur relatiue ad conclusiones rāquam ad principia) cognitio principiorum & conclusionum pertinet ad eundem habitum, scilicet ad scientiam.

QUESTIO QVARTA.

Vtrum omnium bonarum voluntatum sit vnus finis.

Tho. 1. 2. q. 1. ar. 7.

Dicendum queritur, vtrum omnium bonarū voluntatum sit vnus finis. Videtur quòd non, quia si esset vnus omnium bonarum voluntatum, hic esset Deus, sed Deus non est finis omnium bonarum voluntatum, ergo &c. Probatio minoris, quia quòd non est cognitum non est intentum, sed in omni bona actione non est necessarium de Deo cognoscere, ideo &c.

2 Item malarum voluntatum non est vnus finis, ergo nec bonarum, consequentia patet per simile. Probatio antecedentis, quia voluntates malæ contrariæ sunt circa idem, sicut voluntas prodigi & auari, talia autem non videntur posse ordinari in vnum finem, ergo &c.

3 IN contrarium est, quia finis & agens sibi correspondent, sed omnium est vnum principium agens, ergo vnus vltimus finis.

4 **R**ESPONSI O. Quum queritur, de fine voluntatis, intelligendum est de fine quæ intendit voluntas in actu suo considerato secundum esse morale, sicut dans electio: motum intendit mereri aliquid apud Deum, vel ad vnam gloriam apud homines, in quo sensu videtur procedere queritio. Dicendum ergo quæ est finis proximus & remotus, proximus finis omnium bonarum voluntatum est vnus & idem secundum speciem, circa eandè materiam, simpliciter autem non est idem. Primum patet, quia rectè agere contingit solum vno modo, deficere autem multipliciter vt patet ex 2. Ethic. sed modus quo contingit rectè agere est tota causa secundum Diony. in qua præcise includitur finis: vnde & Philof. dicit quòd cuius causa fit aliquid maxime attendendum est in actu morali, ergo finis proximus idem secundum speciem intenditur ab omni bona voluntate circa eandem materiam secundum speciem, & in hoc differunt bona voluntas à mala, quia malæ voluntates circa eandem materiam feruntur in diuersa, & quandoque in contraria, sicut voluntas intemperata & insensibilis circa delectabilia gustus & tactus, sed voluntates bonæ feruntur in idem, & propter idem, quia propter bonum virtutis quòd est vnum.

5 Secundum patet, quia finis proximus proportionatur his quæ sunt ad finem, sed ea circa quæ sunt bonæ voluntates, sunt differentia secundum speciem (vt patet in obiectis diuersarū virtutū) quare &c. Vnde Philof. in 1. Ethic. dicit quòd multis operationibus existentibus, & artibus & doctrinis multi sunt & fines. Si verò loquamur de fine vltimo, sic de eo possumus loqui dupliciter. Vno modo secundum generalem rationem vltimi finis. Alio modo secundum illud in quo specialiter ratio finis vltimi inuenitur. Primum modo omnium voluntatum, tam bonarum quàm malarum est vnus vltimus finis. Quòd patet, ratio enim generalis vltimi finis est bonum perfectum quietans voluntatem, in vltimo enim est quies: In imperfecto autem in quantum huiusmodi, nihil quiescit, sed mouetur ad suam perfectionem, quia motus est actus imperfecti, ergo ratio vltimi finis est quòd sit bonum perfectum. Itud finaliter intenditur ab omni voluntate. Ad hoc enim tendit finaliter omnis voluntas in quantum potest, vt possit carere malo, & adipisci bonum: tale autem est bonum perfectum. Nam bonum imperfectum in quantum imperfectum, habet aliquo modo rationem mali: ergo &c.

6 Quantum verò ad illud in quo ratio specialis vltimi finis consistit. Sciendum est quòd voluntas bona aut sequitur rationem syllogisticam ex principis fidei, aut syllogisticam solum ex principis legis naturalis. Si sequatur rationem syllogisticam ex principis fidei, sic omnium bonarum voluntatum est vnus finis vltimus, scilicet vita æterna. Quòd patet dupliciter. Primum quia voluntas non est bona, nisi præcedat ratio recta practica: vbi cum ergo processus rationis practicae deriuatur ex vno principio, ibi electio voluntatis & eius intentio terminatur ad finem vnum, quia principium rationis practicae est finis, sed totus processus rationis practicae syllogisticæ ex principis fidei deriuatur ex vno primo principio, scilicet ex vita beata: vnde & tam Christus quàm Ioan. sic arguebat, pernitentiam agite, & appropinquet regnum celorum: sic & in alio loco, si vis ad vitam ingredi, serua mandata, & huiusmodi similia, ergo &c. Secundo quia illud quòd est vltimum in assecutione, est principium in intentione, sed vltimum quòd assequuntur omnes bonæ voluntates illi minatae per fidem est vita bona, ergo &c.

7 Si autem voluntas sequatur rationem deliberantem ex principis legis naturalis, sic magis dubium est, an omnium bonarum voluntatum sit vnus finis, & si est vnus, quis sit ille. Nam finis supernaturalis, de quo iam dictum est, expectatur ex alterius munere, & est vnus, quia vnum est quòd nobis pro præmio datur, scilicet visio beata. Sed finis naturalis attingitur proprio opere, est enim vsus alicuius principis naturalis: operationes enim sunt fines, vbi præter operationes non sunt operata, vt dicitur 1. Ethic. Quum igitur principia operationum multa sint in nobis & habitus virtuosus, quibus redditur opus bonum multi sunt,

QUESTIO PRIMA.

Verum culpa per prius sit in voluntate, an in ratione.

Thom. 2. 2. q. 74. ar. 3. & sequentibus.

Circa distinctionem istam primo queritur, utrum culpa per prius sit in voluntate, an in ratione. Et videtur quod in ratione, quia in illo per prius inuenitur ratio culpa, quod necesse est primo deficere, sed necesse est primo deficere rationem, quam volu a rem: omnis enim defectus electionis supponit aliquem defectum rationis, ut declaratum est supra, di. 23. q. 1. & d. 5. q. 1. & 2. & d. 7. q. 1. ergo &c.

Item sicut se habet intellectus quantum ad verum & falsum ad phantasiam cuius actum supponit, sic voluntas quantum ad bonum & malum ad rationem quam sequitur & supponit, sed falsum non est in intellectu, nisi ratione phantasiae. Et vult Philo. 4. Meta. ergo nec malum est in voluntate, nisi propter defectum rationis.

IN contrarium est, quia in illo per prius inuenitur peccatum in quo per prius inuenitur voluntarium, sed per prius inuenitur voluntarium in actu voluntatis qui est voluntarius per essentiam quam in actibus aliarum potentiarum qui sunt voluntarii solum per participationem, ergo &c.

RESPONSIO. Ista questio potest intelligi dupliciter. Vno modo quod defectus rationis practicae in iudicando & defectus voluntatis in eligendo sunt duae culpae sicut sunt duo actus & queritur quae istarum precedat. Alio modo quod non sint plures culpae, sed queratur de quo per prius dicitur nomen culpae. Primo modo questio supponeret falsum, nullus enim dicitur incontinentes quando iudicat fornicationem esse bonam & eam eligit peccet duobus peccatis. Alioquin cum omnem male electionem precedat aliquis defectus in ratione (ut in precedentibus ostensum fuit, di. 23. q. 1.) impossibile esset quod aliquis male eligens peccaret vnico peccato solum quod est incontinentes, ergo oportet quod intelligatur secundo modo, & iste intellectus prima facie videtur magis falsus quam primus, quia omnis defectus debet rectitudinis in operatione cuius habemus libe. dominium videtur esse culpa, sed defectus rationis practicae in iudicando & voluntatis in eligendo sunt duo defectus quorum cuiuslibet habemus liberum dominium, ergo ut videtur sunt duo peccata, vel duae culpae & non vna tantum.

Et dicendum ad hoc quod defectus rationis practicae in iudicando est quoddam peccatum, cum sit carentia debita rectitudinis in operatione, sed hoc secundum se magis habet rationem peccati naturae quam culpae in moribus (defectus enim rationis practicae non habet rationem culpae nisi quatenus per ipsum habet regulari electio voluntaris de agibilibus a nobis rationem enim peccati vel culpae in moribus non habet nisi quatenus per ipsum habet regulari electio voluntatis. Quod patet, quia ratio speculatiua erronea quantumcumque sit in nostra potestate non est culpa, vel peccatum in moribus ut cum aliquis existimat quod anguli trianguli non sunt aequales duobus rectis non dicitur malus moraliter, nec peccare in moribus, quia talis existimatio non est nata regulare electionem voluntatis de agibilibus a nobis, existimatio ergo practica falsa ex hoc solo habet rationem culpae vel peccati in moribus quia est regula electionis voluntatis. Ex hoc sic arguitur, vnum numero est per quod vnum denominatur intrinsicè & aliud extrinsecè, sed a defectu qui est in electione ipsa electio denominatur mala & culpabilis intrinsecè, ratio autem erronea ipsam praecedens denominatur mala & culpabilis in moribus solum extrinsecè, quia non dicitur talis nisi quia est regula electionis ut declaratum est, ergo vna numero culpa est rationis practicae & electionis sequentis. Et istud amplius declarabitur in sequentibus. Sic ergo licet sint duo defectus in ratione practica errante, & in electione mala subsequente, ac per hoc duo peccata inesse naturae, tamen non est nisi vnum peccatum in moribus, propter solum defectum quo electio est mala formaliter & intrinsecè, & ratio erronea dicitur mala extrinsecè tanquam regula electionis.

Sic ergo intellecta quaestione dicendum est quod culpa per prius dicitur actu voluntatis quam rationis. Quod patet, quia habitus & priuatio per prius dicitur de subiecto

sunt, & non vnus tantum; videtur quod non possit esse vnus finis omnium bonarum voluntatum.

Sed hoc non obstante probabilius tenendum est quod vnus vnus finis omnium bonarum voluntatum, quia licet sint in nobis principia multa actuum, & multi habitus & actus est tamen in eis ordo, quia potentia ordinatur ad potentiam, & habitus ad habitum, & actus ad actum, sicut sensitiuum ordinatur ad intellectum & habitus & actus sensitiuae partis ad habitus & actus intellectiuis, licet igitur propria operatio secundum vnamquamque virtutem sit finis proximus illius virtutis, operatio tamen per seculissimae potentiae secundum perfectissimum habitum respectu perfectissimi obiecti est finis vltimus omnium potentiarum & habituum inferiorum; & hoc modo ponit Philo. 4. Ethic. felicitatem quae est optima operatio esse totius vitae humanae finem. Nec tamen oportet quod hic finis actu, & explicitè intendatur in quolibet actu bonae voluntatis, sed sufficit quod intendatur habitu, sicut ad bonam voluntatem sequentem rationem illuminatam per fidem non requiritur quod semper acta explicitè intendatur beatitudo, multi enim sunt bene fideles, qui explicitè nesciunt quid sit beatitudo, etiam illi qui sciunt non semper in quolibet bono actu de ipsa cogitant, sed sufficit quod a principio ordinè actus suos ad salutem, & virtutis huius ordinis remanet in actibus meritoris qui succedunt, & eodem modo sufficit in bonitate morali, a principio intendat homo ea quae deducunt ad virtutem perfectam, quae intentione habita manet in omnibus actibus sequentibus.

PER hoc apparet solutio ad primum argumentum. Ad secundum dicendum quod non est finis de malis voluntatibus, & de bonis. Nam male voluntates sunt per auersionem a bono, quod contingit multipliciter. Bonae vero per conuersionem ad bonum, quod contingit vno modo circa eadem materiam. Item non est aliquod perfectum malum ad quod male voluntates vltimo ordinantur, sicut est perfectum bonum, ad quod bonae voluntates finaliter tendunt: propter quod malarum voluntatum non est idem finis neque simpliciter, nec circa eandem materiam.

Sententia huius distinctionis. xxxix. in generali & speciali.

Hic autem oritur quaestio satis necessaria. Superius Magister determinauit conditionem voluntatis in comparatione ad finem. Hic determinat de eadem in comparatione ad alias potentias. Et diuiditur in partes quatuor. Primo mouet quaestionem. Secundo soluit dupliciter remouendo circa hoc quaedam obiectiones. Tertio mouet aliam quaestionem. Quarto soluit tangendo diuersas opiniones. Secunda ibi, ad hoc facile respondet. Tertia ibi, praeterea queri solet. Quarta ibi, proposita est profunda quaestio. Et haec est sententia & diuisio lectionis in generali.

IN speciali autem sic procedit. Et proponit primo, quomodo omnis naturalis potentia bona sit, & voluntas sit naturalis potentia, quomodo voluntas potest esse mala & in ea esse peccatum. Postea respondet quod in quantum est naturalis potentia, bona est in quantum vero inordinata, est mala. Sed adhuc restat quaestio, quare in aliis potentis non est inordinatio, ita sicut in voluntate: & respondet quod in potentia ipsius voluntatis non est inordinatio, sed in actu eius. Sed adhuc restat quaestio, quare etiam inordinatio non est in actibus aliarum potentiarum: & respondet quod hoc ideo est, quia non sunt eiusdem generis cum actu voluntatis. Non enim ordinantur ad aliud consequendum vel disponendum sicut actus voluntatis. Aliquando tamen actibus aliarum potentiarum homo vitiosè vitur. Illi etiam qui dicunt voluntatem malam non esse bonam, nec a Deo esse, non intelligunt de natura potentiae, sed de actu eius quem dicunt non esse de naturalibus. Postea querit utrum sit eadem voluntas quae naturaliter vult bonum, & repugnat bono. Et dicit quod secundum aliquorum opiniones non est eadem voluntas, quia non est idem voluntatis motus, quia vnus est naturalis, id est, a prima conditione homini competens: alter est voluntatis, in quantum voluntas est, quae per gratiam a feruitute peccati liberatur. Alii dicunt quod idem est motus voluntatis, &c.

Haec quae supra clusa sunt per vnde de sunt in omni huiusmodi scriptis